

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**אבות פרק ב משנה ח**

"הוא היה מונה שבחן" - מאמר א

משנה (אבות פ"ב מ"ח) רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי וכו', בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס אף עמהם ור"א בן ערך בכף שניה חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך.

הוא היה מונה שבחן רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה, רבי יהושע אשרי יולדתו, רבי יוסי חסיד, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא, ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר.

הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם, אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם ורבי אלעזר בכף שניה מכריע את כולם, ע"כ.¹

א-

ובפי' רע"ב (שם) בד"ה ואלעזר בן ערך בכף שניה - מצאתי כתוב, דאבא שאול לא נחלק על ת"ק, ושני הדברים אמרם רבן יוחנן בן זכאי, ושניהם אמת, דלענין הבקיאות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע, ולענין החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע, עכ"ל.

מש"כ מצאתי כתוב לכאורה כוונתו לפי' רבינו יונה (שם) בד"ה הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים וכו', ר"ל בענין הידיעה. מפני שהיה כבור סיד שאינו מאבד טיפה. ולא היה בכל חכמי ישראל יודע הרבה כמוהו שלא שכח דבר מכל מה שלמד:

אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס עמהם ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כולם - לענין החדוד והסברא שבח לר' אלעזר בן ערך על כל חכמי ישראל נמצאת אומר שאלו שני התנאים אינן חולקין אלא מדבר בענין הסברא והחדוד, עכ"ל.

ב-

בפי' רבי מתתיה היצהרי (שם) והיה אומר שכח הזוכר מצנח כל הכחות בהבין האדם את השלימות האפשרי, ולזה יכריע ר' אלעזר לכל שאר החכמים. ומי ששכלו יודע לחדש ענינים אמתיים הוא יותר קרוב אל השלימות כי הוא ממדרגה נבואית, ולזה יכריע ר' אלעזר בן ערך לכלם.

וה"ר יונה פירש כי אינם חולקים. כי שבח ר' אליעזר על כלם בבקיאות מצד הזוכר, ור' אלעזר על כלם בסברא וחדוד, ואף על פי ששרש כח זה הוא משלימות המזג, מכל מקום השקידה בלמוד והבחירה הטובה תסייע על זה.

אמר מה"ה ר' חסדאי ז"ל נראה ביאור בפסוק "ראשית חכמה קנה חכמה [ובכל קנייך קנה בינה]" (משלי ד, ר), חכמה כלומר הבקיאות. בכל קנייך קנה בינה, כלומר ואז בכל קניינים שתקנה בבקיאות החכמות, קנה בינה ופלפול ותחדש משכלך, כלומר שהבקיאות מסייעת האדם לפלפול וחדוד.

ובזה האופן יתבאר מה שהזיהרם בהתדבק ובהתרחק (שם משנה ט), שהיה נראה שקצת סברות יהיה תלוי במזג בעין טובה ורעה, ולב טוב ורע, ואיך יאמר להם צאו וראו וכו' שידבק בה האדם או שיתרחק, אלא ודאי אין ספק שהבחירה תמשול על המזג, לולי שיש ששיג בעמל עצום ויש בנקלה, עכ"ל.

ומבואר דמה שהיה מונה שבחן, הוא להורות לנו הדרך הראויה לאדם שיקנה בעצמו מידות אלו, ואף על פי ששרש כח זה הוא משלימות המזג, מכל מקום השקידה בלמוד והבחירה הטובה תסייע על זה.

ג-

במדרש שמואל (שם) בד"ה הוא היה אומר וכו'. המפרשים ז"ל נסתפקו והקשו שבודאי אלו הם התלמידים היו בכלל חכמי ישראל וכשאמר שאם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים בודאי שר"א בן ערך הוא בתוכם שהרי הוא ודאי בכלל חכמי ישראל ואמר שר"א בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם וא"כ איך תיכף סתר דבריו בדברים הפכיים שאמר אבא שאול משמו שאם יהיו כל חכמי ישראל

¹ **במדרש שמואל** (שם) בסוף ד"ה הוא היה אומר וכו', התחיל ואמר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואח"כ ר"א בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם, ולא אמר להפך אם יהיה ר"א בכף מאזנים וכל חכמי ישראל בכף שניה יכריע את כולם, להודיענו ביותר שבחו של ר"א שאפי' קדמו חכמי ישראל בכף מאזנים בעוד השניה ריקנית באופן שהכף שלהם מונחת בארץ כי כבדה מאד ושכנגדה ריקנית עלתה עד לשמים, אם יושם אח"כ ר"א בן הורקנוס בכף שניה ודייק מלת שניה ג"כ לומר שהכף של חכמי ישראל מתמלאת ראשונה ושל ר"א שניה תכריע את כולם.

לתגובות הערות ולקבלת הגליון 'באר התורה':

a0527677650@gmail.com

שאם היה ר"א קודם והיה הכף שלו מונחת בארץ וכף השניה היתה ריקנית תלויה באויר ואח"כ כל חכמי ישראל לא יוכלו להכריע אין זו כל כך רבואת של רבי אליעזר כי בודאי צריכה כבודה רבה להעלות הכף הכבדה המונחת כבר בארץ, עכ"ל.

² **דברי הלב אבות הובאו במדרש שמואל** (כאן).

³ גם לפי מה שנתבאר לעיל בפי' רבי מתתיהו היצהרי מתיישב שפיר.